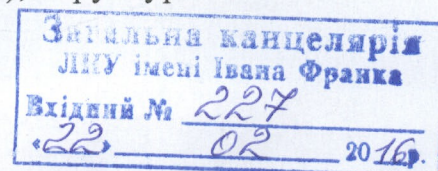

Відгук офіційного опонента
на дисертацію
Кривенко Соломії-Василини Олександрівни
«Семантична парадоксальність політичного дискурсу
(теоретико-методологічний аналіз)»,
поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук
за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Актуальність обраної теми

С.-В.О. Кривенко досліджує проблему актуальну для політичної науки – проблему відображення політичної реальності у семантиці політичного дискурсу. Вона визначає політичний дискурс як складне соціальне явище, специфічну віртуальну символічну реальність, що циркулює на рівні визначеного набору політичних текстів, у процесі якої виникають та насичуються змістом політично значимі символи, що регулюють та організовують політичне життя. Дисертація С.-В. О. Кривенко присвячена актуальній та малодослідженій у вітчизняній політичній науці темі – семантичній природі політичного дискурсу. Її значущість обумовлена міждисциплінарною природою політичного дискурсу, а отже цінністю для загальної концепції дискурсу підходів характерних для політичної науки, який в такий спосіб може доповнити розуміння політичної реальності в сучасному світі (С. 4).

Наголошено, що політичний дискурс володіє низкою специфічних ознак, які формують його як символічну реальність: комунікативність і цілісність, символічність, обмежений доступ до свого продукування (або політичність), раціональність й аргументативність, культурна детермінованість, еволюативність, темпоральність і просторовість (що пояснюють межі функціонування політичного дискурсу), структурованість й абстрактність (с.135-140).

Реалізація мети дослідження – на підставі синтезу різних підходів до розуміння політичного дискурсу здійснити такий аналіз семантичної парадоксальності інституційного політичного дискурсу, який би узгоджувався з сучасним станом політичної науки – логічно розкриває суть актуальних проблем, вирішення яких покладено в основу роботи.

Визначена мета дослідження деталізована авторкою в завданнях, найважливішими з-поміж яких було, передусім, розробити власну теоретико-методологічну основу для дослідження політичного дискурсу та на підставі розробленої методології простежити існування парадоксів різних типів політичного дискурсу (демократичного, недемократичного та дискурсу про ворога (завдання1, 7, 8, С. 5–6).

Об'єктом дослідження є політичний дискурс, а предметом - принципи формування політичного дискурсу через його семантичну парадоксальність .

Міждисциплінарні дослідження спроможні доповнити уявлення про політику і поняття політичного, оскільки внаслідок поєднання методів та предметів дослідження, в даному випадку – політичної та лінгвістичної наук, можна вийти на виявлення складних структур конструювання політичної реальності і владного потенціалу. Обраний дисертанткою підхід є виправданим та навіть необхідним, адже в сучасному світі, де владу варто розуміти результатом суспільного консенсусу, якого досягають не силою чи насильством, а власне завдяки здатності до мовної комунікації соціуму, неможливо аналізувати процес конструювання політичної реальності, ігноруючи його мовну детермінованість. Саме на цьому зацентувала дисертантка, розробивши та обґрунтувавши закономірності функціонування політичного дискурсу, що, з одного боку, є продуктом суспільної комунікації, а, з іншого боку, створюють своерідну політичну реальність, що наділяє символи сенсом.

Відтак повністю погоджуємось із актуальністю та важливістю теми даного дослідження.

Зміст дисертації

Дисертація С.-В.О. Кривенко є якісним логічним авторським дослідженням. Робота змістовна, чітко структурована. Стиль викладу матеріалу свідчить про глибоке освоєння предмету роботи, опрацювання джерельної бази, що дало змогу застосувати комплексний підхід до аналізу проблеми.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми дослідження та розкрито стан наукової розробки відповідної проблематики; визначено об'єкт та предмет дослідження, сформульовано його мету та завдання; розкрито методологічні засади дослідження та наукову новизну дисертації; визначено зв'язок теми дослідження із науковими програмами, планами і темами; окреслено теоретичне та практичне значення дисертаційного дослідження, а також особистий внесок здобувача; зазначено дані про апробацію отриманих результатів, структуру та обсяг дисертації.

Уже в першому розділі дисертаційного дослідження авторка розглядає витоки наукового знання про політичний дискурс демонструє обізнаність у дискурсивних розвідках мислителів, що вивчали проблему політичного використання мови, статусу політичної метафори й міфу, намагалися розкрити місце мови в процесі соціалізації та легітимації влади, аналізує еволюцію поняття дискурс від мисленнєвої практики, наділеної ознаками послідовності, логічності, що має монологічний характер, до трактування дискурсу як продукту або процесу діалогічного чи полілогічного спілкування.

У другому розділі роботи С.- В.О. Кривенко виходячи із розрізнення «мови в політиці» («мови політиків») та «мови про політику» звужує предмет дослідження до офіційної мови політики, інституційного політичного дискурсу і аналізує його в межах трьох структурних компонентів – слова,

тексту і дискурсу. Водночас авторка виходить на поняття парадоксу політичного дискурсу з його ознаками.

У третьому розділі здійснено аналіз семантичних властивостей слова як елемента політичного дискурсу.

Розділ четвертий описує політичний текст як послідовну сукупність висловлювань об'єднаних єдиною політичною метою, вписану в певний тип інтертекстуальності й актуалізованих в процесі політичної комунікації відповідно до політичних обставин. Авторка розглядає текст у контекстах різного типу інтертекстуальності, а також актуалізацію політичного тексту у відносинах структурних компонентів політичної комунікації: адресанта (суб'єкта політики); адресата (цільової аудиторії); контексту (обставин, в яких здійснюється взаємозв'язок).

У розділі п'ятому аналізується конкретика політичного дискурсу у певній ситуації, в якій набувають сенсу ідеології та світогляди.

У висновках дисертаційної роботи наведені основні результати вирішення актуального наукового завдання щодо здійсненого аналізу семантичної парадоксальності інституційного політичного дискурсу.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових результатів

Безумовним досягненням у дослідженні С.-В.О. Кривенко вважаємо обґрунтовані результати й висновки на основі обраної методологічної концепції. Методологічною основою дисертаційної роботи стали дискурсивні дослідження французьких мислителів М. Фуко, Р. Барта, Ж. Бодрійяра, німецького розробника теорії дискурсу Ю. Габермаса, методології дослідження американських учених Н. Хомського та Г. Ласвела. Дисертантка наполягає на тому, що тема, предмет дослідження зумовлюють необхідність міждисциплінарного підходу, який поєднує елементи політичного критичного

та дескриптивного дискурс-аналізу, теорію дискурсу й політичної комунікації.

Дисертаційна робота є першою спробою концептуалізації дискурсивного аналізу з виявленням семантичних парадоксів політичного дискурсу.

Наукова новизна результатів дослідження

В ході реалізації завдань дисертаційної роботи авторкою сформульовано низку теоретичних положень та висновків, які варті наукової новизни.

Дисертантка вперше досліджує семантичні парадокси політичного дискурсу – поняття, що позначає одночасне існування таких тверджень про політичний дискурс, які є істинними, але суперечать одне одному. Вона також зауважує: парадоксальність політичного дискурсу полягає в тому, що його характерні ознаки зазвичай і є причиною їхньої зміни (С. 8, 36) (тобто невід’ємні ознаки політичного дискурсу диктатури і демократії є їхніми найслабшими місцями (С. 151, 164)). Завдяки поясненню цієї семантичної парадоксальності, результати дослідження політичного дискурсу та закономірностей його функціонування, що здавались суперечливими, можна узгодити.

Потрібно наголосити, що виявити ці семантичні парадокси політичного дискурсу на різних його структурних рівнях стало можливим внаслідок дослідження, здійсненого на засадах міждисциплінарного підходу. Послуговуючись ним, дисертантка обґрунтувала взаємозв’язок між гнучкістю мови, її здатністю наповнюватися різними сенсами, та політичною реальністю. С.-В. О. Кривенко вперше дослідила політичний дискурс на рівні символізму слова, тексту й дискурсу, що дало змогу вивчати його як

структуровану цілісність (С. 8, 40–47). Вона продемонструвала, що семантична парадоксальність політичного дискурсу присутня на рівні одиничного його елементу, уможливорює семантичну конкуренцію поміж політиками (С. 38, 70, 73) та зумовлює його парадоксальність на інших, складніших структурних рівнях, тобто паралельне існування ідеального та реального дискурсів, регулятивного та легітимаційного, фахового та ідеологічного значення, що існують паралельно (С. 11, 38–39, 74–78).

Особливості мови демократій та мови тоталітаризму – це ще одна цікава думка, яку розвиває С.-В. О. Кривенко в своїй дисертації. Вона вказує на те, що мова політиків, тобто мова інституційного дискурсу, мова прийняття політичних рішень відображає усталене уявлення про те, наскільки чинна владна вертикаль певної системи є незмінною (С. 153–154). Розмежування таких типів інституційного дискурсу опирається на науковий доробок здебільшого західних авторів та є логічним висновком після детального аналізу великої кількості наукової літератури. Важливим є те, що дисертантка змогла продемонструвати відмінності мовлення у цих режимах на всіх дискурсивних рівнях (149–150, 163).

С.-В. О. Кривенко зацентувала на тому, що семантична природи мови перетворює її на механізм маніпуляції свідомістю та конструювання політичної реальності. Цю її властивість розуміли ще задовго до виникнення сучасних проявів політики – навіть у східних деспотіях чи ранніх демократіях (С. 13–15). Проте досліджувати прояви цієї семантичності, зокрема й парадоксальності політичного дискурсу, тоді було неможливо, адже полісемантичність політичних концептів та здатність слів впливати на свідомість людей вважали чимось таким, що існувати не повинне. В дисертації зазначено, що лише з визнанням за метафорою права називатися джерелом істини, починає зароджуватися сучасне розуміння політичного дискурсу (С. 21, 27).

Повнота викладу наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

За темою дослідження авторкою одноосібно було підготовлено 8 публікацій у фахових наукових виданнях з політичних наук, що входять до переліку ВАК України. Результати дослідження апробовано у формі обговорень та виступів на наукових конференціях: на звітних наукових конференціях філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (2013, 2015 рр.); на міжнародних конференціях «Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів сучасного суспільства» (14–15 січня 2014 р., Одеса); «Еволюція філософських парадигм мислення в контексті глобалізаційних викликів» (17–18 вересня 2013 р., Львів); «Суспільні науки ХХІ ст.: перспективи та пріоритетні напрями досліджень» (19–20 липня 2013 р., Дніпропетровськ); «Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього» (22–23 лютого 2013 р., Львів); студентській науковій конференції філософського факультету «Дні науки 2012» (2012 р., Львів).

Оцінка ідентичності змісту автореферату та основних положень дисертації

Автореферат складає повне уявлення про зміст дисертації, її структуру, висновки. Текст автореферату адекватно відображає принципові положення дисертаційного дослідження, мету, завдання, об'єкт, предмет, новизну, теоретичну та практичну значущість.

Зміст автореферату С.-В. О. Кривенко ідентичний основним положенням дисертаційного дослідження. Автореферат відповідає вимогам

державного стандарту та паспорту обраної спеціальності (23.00.01 – теорія та історія політичної науки)

*Теоретичне та практичне значення одержаних автором дисертації
результатів дослідження, рекомендації щодо їхнього використання.*

Теоретичне та практичне значення роботи визначається підготовленим дисертанткою методологічним інструментарієм і новими підходами до вирішення проблеми семантичної парадоксальності політичного дискурсу. Узагальнені висновки дисертації можуть бути використані в ході розробки навчальних посібників, спецкурсів з політичних наук та спеціально-наукових теоретичних досліджень з політології, теорії влади, теорії політики, політичної методології, теорія політичної комунікації, політичного дискурс-аналізу, критичної лінгвістики. Авторські висновки мають і прикладне значення, тобто можуть бути цікавими й журналістам, і громадським діячам, і політикам.

*Зауваження до змісту наукових положень і висновків,
сформульованих у дисертації.*

Позитивно високо оцінюючи дисертаційну роботу С.- В. О. Кривенко, разом із тим, слід висловити деякі критичні зауваження та міркування з приводу низки її положень.

1) Вважаємо, що при всій повноті та досконалості логіки наукового викладу думки, недостатньо обґрунтованим є поділ політичного дискурсу про ворога на дискурс нетерпимості та дискурс законності (С. 164–167). У

дисертації варто було б детальніше проаналізувати, в якій формі дискурс про ворога проявляється в демократичному та недемократичному режимах.

2) Не зовсім виправданим, з нашої точки зору, виглядає спосіб артикуляції змісту у першому розділі, в якому автор розкриває, як семантичну природу мови розуміли з найдавніших часів дотепер (С. 13–32). Можливо, доречнішим би було проаналізувати цей процес у контексті не історичного розвитку людства загалом, а в контексті розвитку окремих наук, тим більше, що авторка наголошує на міждисциплінарності пропонованого підходу.

3) Аналіз типів демократичного та недемократичного дискурсу варто було б зробити детальнішим, можливо, виділивши певні типи цих дискурсів, адже в тексті дисертації зазначено: «чисті види політичних дискурсів можуть зазнавати певних модифікацій» (С. 164), проте, окрім аналізу дискурсу про ворога (С. 164–173), дисертантка не виокремила ніяких інших варіацій.

4) В якості предмету дослідження авторка зазначає – «принципи формування політичного дискурсу через його семантичну парадоксальність» (с.6), натомість вже на сторінці 33 іде звуження предмету дослідження тільки до «власне вербального виміру політичного дискурсу», а пізніше на сторінці 38 – до інституційного дискурсу, «В нашій дисертації дотримуємося вузького підходу до відбору текстів, обравши для дослідження лише інституційні, офіційні тексти президентів України, зокрема В. Януковича та П. Порошенка, озвучені впродовж першого півріччя перебування останнього на посаді, а також тексти інших відомих політиків. Тобто, предметом аналізу дисертації є офіційні тексти». Доречно було би звужити предмет дослідження ще у вступі до дисертаційного дослідження, оскільки в іншому випадку це викликає не виправдані очікування у тих, то знайомиться з текстом дисертації. Окрім того, термін «принцип» більше не з'являється в тексті дисертації.

5) У вступі до дисертаційного дослідження зазначено, що «З-поміж методів найважливішим для дисертації є метод контент-аналізу, а також автори вдаються до описового, порівняльного, історичного, структурного.

Намагаючись здійснити розвідки джерел мови нетерпимості в суспільстві, дисертант здійснила соціологічне дослідження, яке складається з питальника та результатів» (с.7). Маємо до цього декілька зауважень. Без сумніву, що для виявлення семантичної парадоксальності політичного дискурсу дуже помічним було би проведення соціологічного дослідження (про такі спроби проведення досліджень політичного дискурсу згадує у своїй статті О.В.Романенко – «Емпіричні дослідження політичного дискурсу сучасних ЗМК :польський досвід)

([http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/64503/117-](http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/64503/117-Romamenko.pdf?sequence=1)

Romamenko.pdf?sequence=1), побічно зазначаючи, що українські дослідники політичного дискурсу, як правило, обмежуються лише описовим підходом. Але для проведення подібного роду досліджень автор потребує, зазвичай, розгорнутої програми проведення соціологічного дослідження. Якщо це йдеться про метод контент-аналізу, принаймні, окреслення кількості джерел, які були опрацьовані, визначення категорій для аналізу і підрахунку. Якщо йдеться про створення питальника, окреслення проблеми, обґрунтування вибірки, обґрунтування змісту питань, які сформульовані тощо. В іншому випадку «питальник та результати» виглядають відокремленими від основного тіла роботи. Ще більше відчуття відокремленості виникає через те, що в роботі ці «питальник та результати» в додатках зовсім не коментуються, а лише згадуються на ст.52.

Висловлені зауваження не носять принципового характеру і не применшують значення дисертації.

Загальний висновок.

Однак, незважаючи на висловлені зауваження, дисертація С.-В. О. Кривенко «Семантична парадоксальність політичного дискурсу (теоретико-методологічний аналіз)» має цілісний, завершений та самостійний характер, а її результати доповнюють та розширюють в деякій мірі категоріальний

апарат сучасної політичної науки. Необхідно підкреслити відповідність дисертації та автореферату формальним вимогам до такого класу робіт, ідентичність їхнього змісту, а також достатній об'єм висвітлення теми в опублікованих автором наукових працях.

Враховуючи усе вищезазначене, вважаємо, що дисертація Соломії-Василини Олександрівни Кривенко «Семантична парадоксальність політичного дискурсу (теоретико-методологічний аналіз)» є завершеною працею, яка містить науково обґрунтовані положення, що доповнюють здобутки сучасної політичної науки, та відповідають встановленим вимогам до написання кандидатських дисертацій згідно з п. п. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Доктор політичних наук, доцент
завідувач кафедри соціології
та соціальної роботи
Національного університету,
«Львівська політехніка»

Л. Д. Климанська

Візую:
Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

к. т. н., доц. Брилинський Р.Б.